

Данијела Гавриловић

МУТАЦИЈА РЕЛИГИЈСКИХ СЕЋАЊА У ЕВРОПИ*

Грејс Дејви (Grace Davi) је једна од најактивнијих и најутицајнијих социолога религије у свету. Последњих неколико година она веома активно објављује радећи подједнако на истраживањима, као и на уобличавању социолошке теорије у области бављења религијом. Творац је неколико синтагми попут оне „веровања без припадања“ које улазе у ризницу социолошке мисли у овој области. Иначе, она је професор социологије религије на универзитету Екстер у Великој Британији. Аутор је бројних текстова у водећим светским часописима, као и значајних књига у области социологије религије (*Religion in Britain since 1945. Believing without Belonging*), а 2007. објавила је и уџбеник *Sociology of Religion*. Књига која се појавила у Хрватској 2005, па тако постала доступна ширем кругу читалаца на овим просторима, први пут је објављена 2000. под називом *Religion in Modern Europe: A Memory mutates*, (преведено као Религија у сувременој Европи, Мутација сећања) и део је трилогије: *Religion in Britain since 1945. Believing without Belonging*, *Religion in Modern Europe: A Memory mutates* и *Europe: Parameters of Faith In the Modern World*. Прва књига из ове трилогије (*Believing without Belonging*) изазвала је многе реакције од стране најутицајнијих светских социолога религије, који на различите начине оповргавају њену тезу о верницима у Британији, који ипак верују иако нису активни у својим верским заједницама. Најјачи гласови се чују из редова заступника секуларизацијске тезе.¹

Наслањајући своја разматрања на теоријску подлогу социолошке традиције, она промовише неколико идеја о природи религиозности и религијског живота на тлу Европе. Читајући књигу „Религија у суременој Европи – мутација сећања“ можемо још једанпут размислити о веома актуелној дебати – је ли Европа хришћанска и ако јесте у ком се смислу то може тврдити. Ауторкина основна идеја јесте сагледавање „европске религије“ на прелазу из XX у XXI век. Свој рад види као део напора многих аутора у овом пољу. Грејс Дејви прихвата становиште да је јудео-хришћански монотеизам конститутивни елемент европског идентитета уз грчки рационализам и римску организацију. Иако истиче сложеност религијских, културних и других утицаја у Европи, ипак, сматра да постоји заједничко религијско наслеђе Западне Европе. Такође, сматра да то и такво наслеђе, има битан утицај на „развој континента, његову будућност“ као и развој читавог спектра културних вредности. Своје становиште поткрепљује налазима истраживања „Европско истраживање вредности“ које, тврди, показује да је заједничко религијско наслеђе један од културних утицаја који омогућава заједнички „поглед на свет“ Европљана.

Своје анализе европске религије смешта у шири теоријски оквир, полемишући са Стивом Брусом (Steve Bruce), Хозе Казановом (Jose Casanova), Данијеле Арвју

* Приказ књиге Грејс Дејви (2005) „Религија у суременој Европи: Мутација сећања“. Загреб: Голден Маркетинг, Техничка књига.

¹ Видети шире о дебати у којој је учествовао Стив Брус у поговору књизи Синише Зриншчака, „Религија у суременој Европи: прича о неиспричаној причи“.

Лежер (Danijel Harvieu Leger) и ослањајући се на њих. Очито је под јаким утицајем француске ауторке Данијеле Арвју Лежер која у књизи *La Religion pour temoire* износи концепт религије као колективног сећања. Наиме Арвју Лежер тврди да модерна европска друштва „нису мање религиозна зато јер су све рационалнија, него зато јер су све мање и мање способна задржати сјећање које лежи у бити њихова религијског постојања. Она су, да се послужимо њезиним ријечима, амнезијска друштва“ (Дејви 2005:49).

У овој књизи она промовише појам припадање без веровања што је форма религиозности карактеристична за нордијске земље, лутеранско верништво, где је проценат чланства висок, а практиковање слабо, што је такође карактеристично и за ортодоксно верништво. Ови верници „свој идентитет проналазе у чланству“.

Г. Дејви третира постојање религије кроз црквени живот, однос цркве и државе, постојање религије у образовним системима европских земаља, међуутицај са медијима, односом религијског плурализма и права, као и однос религије и других културних сфера.

Што се тиче односа цркве и државе, у књизи се срећемо са подробном анализом различитих положаја цркве унутар националних држава Европе, који је узрокован ширим друштвеним контекстом. Покреће се низ питања : финансирање, будућност, свештенство, жене међу свештенством. Поред институционалног нивоа Г. Дејви третира и улогу цркве у животу обичног верника – при рођењу, смрти, склапању брака. Она испитује начине на које се ове активности обављају у измењеним животним околностима Европе 20. века, и доводи их у везу са демографским променама и продужењем животног века, на пример. Разматра такође утицај цркве и религије уопште на образовање, истичући да је велики број школа у Европи још увек у власти цркава. Значајна тема је покушај муслимана и Јевреја да постигну равноправност у образовним системима Европе. У основи теме је заправо питање утицаја религије на савремене европске образовне системе као и преношења друштвених и културних вредности младима Европе кроз образовање. Када расправља однос религије и медија, препознаје као основно питање да ли ће амерички телевангелизам продрети у Европу и колико ће то изменити природу европске религиозности. Религиозност *new age* у Европи је такође тема којој придаје значај, јер увећава број алтернатива на тржишту религија.

Последње поглавље се враћа идеји о религији као колективном сећању и покушава да окарактерише типове сећања који се могу срести у европској религиозности. Она прави дистинкцију између европске религије као колективног сећања, и религије Европе, где су припадници других вероисповести (нехришћани) равноправни само пред законом, али не и у културном погледу. „То једноставно није могуће с обзиром на еуропску прошлост – и у догледној будућности не може ни бити. То се може илустрирати на примјеру мјерења времена: облик еуропске године и еуропског тједна је кршћански и вероватно ће такав и остати“ (Дејви, 2005:224).

Г. Дејви након анализе емпиријске грађе закључује да је европска религија, заправо, сада постала религија Европе. Хришћанску традицију оцењује матичном. „На једној страни, тешко је дати потребну тежину повијесној традицији, а да се не стекне дојам да се искључују заједнице других вјера, разне вјерске иновације и све већа секуларна традиција. И обратно, прекомјерно посвјећивање позорности различитостима искривљује слику у цјелини, особито ако се тиме оставља дојам да се заједнице других вјера равноправно натјечу у Европи. Јер није тако“ (Дејви, 2005:223).

На крају књиге Грејс Дејви се понова враћа концептуалном оквиру карактеришући различите облике религиозности који се срећу у Европи као различите форме колективног сећања.

„Заступничко сећање“, сећање које одржава мањина у име већине, препознаје код мањег броја хришћана, у већој мери жена, старијих, људи из образованијих и имућнијих делова становништва. Чуvari сећања су и институције – цркве које су „изравно одговорне за одржавање повјесне традиције“. Ауторица проналази да је утицај „повјесних“ цркава и даље упркос показатељима секуларизације велик, аргументишући у прилог својој тези примерима још увек јаких веза цркве и политике. Однос религије, верских институција и других сегмената друштва Г. Дејви процењује кроз анализу различитих форми сећања. Религија у образовном систему Европе је „несигурно сећање“, сећање које је одсјај некадашњег верског образовања, при том су различите верске заједнице различито „несигурне“ у односу на своју верску традицију. Религијско сећање у савременој Европи је „посредовано сећање“ путем медија. „Јесу ли медији својом доминацијом у касномодерним друштвима, која се непрестано повећава новим технологијама, и својом склоношћу да друштва „уређују“ према властитим мјерилима, и сами постали *de fakto* облик религије?“ (Дејви 2005:148) Разноликост религијских пракси у Европи узрокује „алтернативна сећања“, која некада доводе до „конфликтних сећања“. „Симболичко сећање“ је актуелно при обележавању неких значајних догађаја, долазак трећег миленијума је представљао бујање хришћанске симболике, али ова врста сећања је, наравно, карактеристична и за друге верске заједнице.

„Мутација се односи на прилагодбу организма промјенама у околини како би боље осигурао свој опстанак“ (Дејви 2005:240). Мутацију сећања ауторица сматра најзначајнијом карактеристиком европске религије. Европа се данас налази на раскршћу између хришћанског наслеђа, европске реалности у којој цвета „сто вера“, повећане потребе за индивидуализованим облицима духовности и једне нове идеје коју Дејви уводи у игру на крају књиге – европске цивилне религије. „Заправо, без одређене освијештености о заједничком идентитету и заједничкој баштини, није вјеројатно да Еуропска унија (или било која друга дефиниција континента) може постати дјелотворна друштвена стварност, за разлику од господарске. „Душа Европе“ не смије се препустити случају“ (Дејви, 2005:241).

Књига која је пред нама, показује различитост европске религијске стварности, налазећи сличности, али и трагајући за њима, тражи нове путеве европског колективног сећања осим амнезије. Природу европске религиозности препознаје у мутацији.

Литература

1. Дејви, Г. (2005) *Религија у савременој Европи, Мутација сећања*. Загреб: Голден маркетинг, Техничка књига.
2. Зриншчак, С. (2005) „Религија у савременој Европи: прича о неиспричаној причи“, поговор хрватском издању у: *Религија у савременој Европи, Мутација сећања*, Загреб: Голден маркетинг, Техничка књига.
3. Davie, G. (2007), *The Sociology of Religion*, SAGE Publication, Ltd.